

Научна критика и полемика Discussion and Polemics

Miroslav Válka, *Sociokulturní proměny vesnice. Moravský venkov na prahu třetího tisíciletí*

[Социокултурне промене села. Моравско сеоско подручје на прагу трећег миленијума]
Masarykova univerzita – Filozofická fakulta Ústav evropské etnologie, Brno, 2011, 1–224

Аутор књиге Мирослав Валка један је од водећих савремених етнолога у Чешкој Републици и доцент на Филозофском факултету Масариковог универзитета у Брну, где предаје на Институту европске етнологије. Како сâм аутор наглашава у *Уводу* (стр. 5–8) свог дела – село и његова култура увек су били у средишту етнолошких (етнографских) испитивања, а таква истраживања имају дугу традицију на Филозофском факултету Масариковог универзитета у Брну. У том смеру наставља рад савремени Институт европске етнологије овог универзитета, а један од плодова тога рада представља и ова књига. Она је усредсређена на „проблематику руралне популације у другој половини 20. столећа и почетком трећег миленијума”, а тај период означен је као преломни из три разлога: 1) ликвидирана је социјална категорија земљорадника који привређују на наслеђеном земљишту; 2) традиционална технологија земљорадње, преношена међугенерациском трансмисијом, замењена је модерном технологијом заснованом на експерименталним истраживањима научних институција; 3) културни узорци утемељени на хришћанској традицији, породичним односима и суседској

сарадњи и помоћи надограђени су новим узорима индивидуализованог

друштва. Стога аутор у својој студији истражује колико су се промењени друштвени услови одразили на свакодневни живот и културне активности на сеоском подручју у Моравској области Чешке Републике, посебно током радикалних промена друштвеног поретка 90-их година минулог и почетком овога столећа, односно трећег миленијума. С тим у вези аутор је поставио неколико темељних питања: 1) је ли дошло до обнове прекинутих традиција, или је тражен нови идентитет заснован на новим узорима; 2) како су се у животу села одразиле тенденције глобализације, које су ојачале по паду „гвоздене завесе”, а по укључивању чешке економије у међународно тржиште и европски легислативни оквир; 3) да ли је промена власничких односа на пољопривредном земљишту водила и обнови привређивања на наслеђеној родној грудии.

У зависности од овако постављених питања, аутор је конципирао структуру и садржај своје студије. Књига има пет основних делова, са следећим поднасловима, односно спецификованим ужим темама: I.

Друштвено-научно истраживање села – стр. 11–40 (*Етнографска истраживања задружног села. Етнологија и село у процесу трансформације. Аграрна проблематика у перспективи историографије. Рурална социологија. Антропологија и сеоско подручје. Сеоско подручје као тема социјално-еколошких наука*); II. *Сеоско подручје и насеља* – стр. 41–70 (*Промене руралног подручја. Вернакуларна архитектура и урбанизам. Модернизација стамбеног фонда после Другог светског рата. Животна средина и структура насеља. Сеоско подручје у процесу постсоцијалистичке трансформације*); III. *Промене аграрне производње* – стр. 71–92 (*Традиционална ситна пољопривредна производња. Колективизована пољопривреда. Нормализована крупна производња. Пољопривреда после трансформације. Неконвенционална пољопривредна производња. Сеоски туризам*); IV. *Социјална структура села* – стр. 93–114 (*Рурално друштво. Ликвидирање индивидуалног сеоског газдинства. Задругари. Фармери и агропредузетници. Људи из града: трамписисти, љубитељи природе и викендаши. Сеоско подручје као алтернатива*); V. *Друштвени живот села* – стр. 115–146 (*Аграрна традиција и њена трансформација. Цикличне годишње свечаности hodu i dožínku. „Адвентни“ и божјићи обичаји. Друштвена димензија духовног живота. Ревитализација локалних и регионалних традиција*); VI. *Културни идентитет села* – стр. 147–172 (*Програм обнове сеоског подручја. Међун-ародна активност. Народна [lidová] култура у брзи државе. Од фолклора ка фолклоризму. Индивидуално и колективно*

историјско памћење). (стр. 173–174) аутор констатује да су се промене политичког система у бишој Чехословачкој одразиле на све области друштвеног живота, тако да је и социјалистичко село постало прошлост, а убрзо је (1990) дошло и до обнове локалне сапомуправе (поново успостављање јединица типа *obes*). Земљорадничке задруге трансформисале су се у власничка друштва, а поред тога обнављају се индивидуална пољопривредна газдинства. Промена социјалне структуре и професионалног састава села у социјалистичком раздобљу водила је каприхватању урбаних форми живота, али је ипак остала суштинска специфика сеоског живота. Данас се у тражењу идентитета село обраћа прошлости, те на тај начин долази до ревитализације друштвених и културних форми, које су својим коренима повезане с предсоцијалистичким селом и с ритуалима годишњег и привредног циклуса. Поред културних форми које произлазе из руралне традиције и локалних специфичности, у друштвеном животу села заживљавају и активности које су поникле на тлу савремене масовне културе.

Опсежна *Литература* (стр. 175–185) обухвата више од 180 библиографских јединица, претежно с територије бивше Чехословачке, односно – садашње Чешке и Словачке Републике. Веома је информативан и занимљив додатак на крају књиге, под насловом *Календар културно-друштвених активности моравског села* (стр. 191–222). Детаљно су описани традиционални, местимично обновљени, обичаји годишњег и привредног циклуса у разним местима Моравске области, пропра-

ћени илустративним фотографијама у боји. Цела књига доноси укупно 229 изванредних фотографија: 56 црно-белих (из старијег раздобља) и 173 у боји. На крају књиге дат је резиме на енглеском језику – *Summary* (стр. 223–224). Ова књига Мирослава Валке – који је иначе добро познат у круговима српских етнолога и балканолога – пружа непосредан и поуздан увид у драматичне социокултурне промене села и сеоског подручја у Моравској области Чешке Републике током

последњих шест-седам деценија, све до наших дана. Својом разуђеном информативношћу и сажетошћу исказа она у много чему има и енциклопедијски карактер, па ће српским корисницима послужити и као трајни приручник. Поред тога, књига је методо-лошки изузетно успешно конципирана, те и у том погледу може бити инспиративна нашим истраживачима проблематике руралне популације и традицијске културе.

Милош Луковић

Саборно гробље у Сентандреји. Прошлост и натписи

Приредили Наташа Вуловић, Марија Ђинђић, Владан Јовановић, Данијела Радоњић и Димитрије Е. Стефановић, Фотографије Иван Јакшић, Уредници академик Војислав Становчић, Димитрије Е. Стефановић, Београд: Српска академија наука и уметности, Одељење друштвених наука, Музеј Српске православне епархије будимске, Институт за српски језик САНУ, ЈП „Службени гласник“, 2012, 546 стр. : илустр. : 30 x 21

Лета 2012. године из штампариие „Службеног гласника“ изашла је по многим параметрима значајна књига. Значајна, најпре, по својој садржини, предмету који обрађује, грађи коју доноси, по начину на који је грађа представљена и стављена на увид и коришћење заинтересованим савременицима, али и поколењима, и, најзад, по свом обиму, формату и квалитету ликовно-графичке опреме. Наиме, сам по себи изузетан је подухват приређивачког тима ове књиге да трагове вишевековног живота Срба у сентандрејској оази попише и остави за будућност. Конкретно речено, књигу *Саборно гробље у*

Сентандреји. Прошлост и натписи чине написи о историји овога гробља, а уједно Срба исељеника – Сентандрејаца, натписи на споменицима, и то филолошки пренети и са напоредо датим фотографијама споменика са тим натписима, регистарски представљена и обрађена садржина тих натписа, епитафски натписи у сентандрејским црквама и картографски прилози, којима нам се приближава просторни распоред анализираног терена. Све је то сложено на 546 страна неуобичајеног, албумског формата (30 x 21 cm), на кунстдрук хартији, са фотографијама у боји.

Монографија о сентандрејском Српском православном гробљу резултат је дугогодишњег залагања и рада проф. др Димитрија Е. Стефановића и његових сарадника, најпре студената славистике и постдипломаца у Будимпешти, као и наставника Српске основне школе и гимназије „Никола Тесла” у Будимпешти, а потом и сарадника Института за српски језик САНУ: мр Наташе Вуловић, мр Марије Ђинђић, др Владана Јовановића и Данијеле Радоњић. Плодотворна сарадња Музеја Српске православне епархије будимске, који је био центар овога истраживања у Мађарској, са истраживачима из Института одвијала се у оквиру пројекта *Културни идентитет српске националне мањине у Мађарској*, Српске академије наука и уметности, којим је руководио академик Војислав Становчић, и на основу међуакадемијске сарадње између Српске академије наука и уметности и Мађарске академије наука. За фотографије је заслужан Иван Јакшић, фотограф *Српских народних новина* у Будимпешти, а мапу и план гробља израдили су Ерика и Ервин Котхенц.

Припреми текста књиге претходила су, дакле, теренска истраживања. Након иницијалних прикупљања и сређивања натписа, сарадници Института су од 2008. године више пута боравили на терену. По замисли проф. Димитрија Е. Стефановића, ревидирали су грађу претходних истраживача, додали натписе са новооткопаних¹ надгробника,

¹ Труд и интересовање проф. Стефановића и његових сарадника утицали су на то да се гробље очисти и уреди, а специјалном машином за идентификовање камена лоцирано је и откопано још споменика.

сачинили дигиталне снимке појединих споменика за потребе филолошке обраде и рашчитавања натписа. Упоредо са овим пословима текли су и послови израде концепције књиге и припреме самог текста, који су пред истраживаче изнели многе дилеме. Пошто културно и језичко наслеђе на сентандрејском Саборном гробљу обухвата распон од три века (најстарији датирани споменик је из 1722. године), у току којег су се смењивали различити типови српског писма и књижевног језика, али и језика других народа, при чему је многе детаље однео и зуб времена, овим посленицима су се наметала питања коју графију користити у рашчитавању натписа, на који начин презентовати рашчитани и реконструисани материјал итд. Начин на који су се приређивачи борили и изборили са недоумицама представља нам сама књига.²

² Њена структура је следећа: „Уместо предговора” (9–10), Димитрије Е. Стефановић, „Из прошлости гробних места и њихових обележја у Сентандреји” (11–25), Димитрије Е. Стефановић, „Саборно гробље” (26–45), „Положај” (27), „Споменици” (27–28), „Из прошлости” (28–30), „О језику натписа” (30–38), „Клесари и трговци надгробним споменицима” (38–39), „Извори и литература уз студије” (40–44), „Списак ликовних и картографских прилога” (45), „Натписи” (47–475), „Начела издања натписа” (477–478), „Регистри уз натписе” (479–495), „О регистрима” (479–481) [1. Лична имена (482–485), 2. Презимена и очинства (485–490), 3. Упокојени свештеници (490–491), 4. Носиоци племићких титула (491), 5. Занимања, звања, друштвени положаји, титуле, чиновни, неке похвалне квалификације и установе (491–492), 6. Конфесионалне припадности, етници, ктетици, насеља, области и земље (493), 7. Називи родбинских односа и породичних стања

Након наслова „Уместо предговора” (9–10), који доноси историјат овога подухвата и помиње институције и појединце који су му пружили подршку, повест о вечним коначиштима Сентандрејаца отвара се текстом Димитрија Е. Стефановића – „Из прошлости гробних места и њихових обележја у Сентандреји”(11–25). Овај део доноси историју и судбину српских богомоља у Сентандреји и гробаља формираних при њима. Улогу првих гробљанских простора имале су порте око ових цркава. Извори за оваква сазнања, поред досад сачуваних надгробних споменика, налазе се у сачуваним матичним књигама умрлих седам сентандрејских цркава, у оновременим записима и сличној архивској грађи, картама, литератури и локалном усменом предању.

Аутор овде подсећа на то да су Срби који су се у јесен 1690. године, после Велике сеобе, обрели у околини Сентандреје морали суочити са организацијом и устројством свих видова и облика живота, те и сахрањивања. Такође, Срби су са собом донели мошти светих: Раваничани – Светог кнеза Лазара, Крушедолци – Светих Бранковића, и Хоповчани – Светог Теодора Тирона, тако да су прве подигнуте богомоље имале намену да се у њих положе мошти светих донете из матице, а такође су у

њима и њиховим портама сахрањивани свештенство и истакнути људи.³ Након Сеобе, у Сентандреји и Збегу подигнуто је осам богомоља за које се зна, најпре од дрвета, а потом и од чврстог материјала: црква брвнара Светог Луке, у коју су положене мошти Светог кнеза Лазара⁴; Благовештенска / Грчка / Крушедолска (изграђена од камена 1752), у којој су биле мошти Светих Бранковић, Хоповачка или Николајевска (од камена изграђена 1746, на месту дрвене из 1692. године), некада са моштима Светог Теодора Тирона⁵; Саборна /

³ У новој постојбини сахрањивање се обављало у складу са учењем цркве, али и са фунерарном традицијом и обичајима донетим из постојбине, што није било у складу са фунерарном културом њиховог окружења (рецимо, сахрањивање у отвореним сандуцима итд.). У духу просветитељства, у царевини су донете уредбе које су се односиле на начин сахрањивања и чијем су се поштовању Срби обично одупирали.

⁴ Брвнара богомоља Светог Луке или Раваничка црква, у којој су до 1697. године биле мошти кнеза Лазара, нестала је у поплави 1838. године, али је близу тог места већ 1798. био подигнут спомен-крст. Некада је на том месту на Лучиндан бивало водосвећење, а шира околина цркве брвнаре носила је назив Раваничка махала. Сећање на то је данас осведочено у називу Крст цара Лазара (Lázár cár keresztje) и у званичном називу трга – Трг цара Лазара (Lázár cár tér).

⁵ Аутор је посебну пажњу посветио судбини моштију у Сентандреји и изнео нека своја запажања: „У вези са изнесеним подацима и претпоставком о месту полагања моштију Теодора Тирона после Сеобе у Сентандреји поставља се питање: ако је ранија Хоповачка богомоља стварно подигнута 1692. године, а нема разлога да се у то сумња, која је била судбина моштију у времену између јесени 1690. и 1692. године? Питање се јавља и у вези са податком о усменом предању

(493–494), 8. Клесари и трговци надгробним споменицима (494)], „Скраћенице” (495), „Резимеи на српском, мађарском, руском, немачком и енглеском језику” (497–518), Фототипски прилог (519–540) – Димитрије Е. Стефановић, „Епитафи у српским црквама и портама у Сентандреји” (521–540), „Картографски прилози уз студије и натписе на Саборном гробљу” (541).

Београдска / Успенска црква (од камена израђена већ 1690. године, а данашња зграда између 1757. и 1764. године); Пожаревачка црква (подигнута 1749. од камена); Преображенска или Табачка црква (градња од камена започета 1741); Ћипровачка црква (градња започета 1791), и у насељу Збег – Збешка црква Силаска Светог духа (од камена подигнута 1738). Према подацима из матичних књига, у свим овим црквана практиковано је сахрањивање угледних људи, као и у њиховим портама. У самој Саборној цркви сачувана су многа обележја гробних места (сахрањивани су епископи и црквени великодостојници), а сахрањивање у црквеној порти успостављено је након Велике сеобе, о чему сведочи камена плоча откривена у јужном делу порте, исклесана 1698. или 1696. године, и у њеној близини један двадесетак година млађи споменик, са кога се натпис први пут доноси у овој књизи. Последње сахране у порти обављале су се у првој деценији 19. века. Ближе или даље од цркава била су установљена и освештана општа гробља, где су сахрањивани људи без свештеничких и племићких достојанстава. Према подацима из матичних књига, зна се за следећа општа гробља: два

збешка, Оповачко, Пожаревачко, Саборно, Преображенско гробље и два ћипровачка гробља.

Након прве студије, која нам представља начин сахрањивања и формирање гробаља, Димитрије Е. Стефановић се у наредној студији – „Саборно гробље” (26–45) усредсређује на Саборно или Српско гробље (мађ. Szerb temető), неколико стотина метара северно од Саборне цркве, на његов положај, надгробна обележја и натписе на њима, што је обрађено под поднасловима „Положај” (27), „Споменици” (27–28), „Из прошлости” (28–30), „О језику натписа” (30–38) и „Клесари и трговци надгробним споменицима” (38–39). Наиме, данас је Саборно гробље једино активно гробље, мада су се и раније парохиијани других цркава сахрањивали на овом гробљу, али су и посмртни остаци са других гробаља преношени на ово (нарочито са Пожаревачког, на коме је последња сахрана заведена 1946. године, а на чијем је месту касније изграђена гимназија) (уп. стр. 29). Ово је једноконфесионално гробље, али не и једноетничко; наиме, осим Срба, овде су се сахрањивали и други упокојени православне вере (Цинцари, Бугари, Руси). Иноверци овде почивају по изузетку, ако су у крвном сродству са неким од преминулих православних.

Надгробна обележја била су од различитих материјала: дрвета, метала и камена, с тим што су она од дрвета брзо пропала и траг гробног места се губио. Најстарији и најтрајнији су надгробници од различитих врста камена. Натписи на усправним споменицима, постављеним изнад главе покојника, окренути су ка истоку. Крст је обележје највећег броја гробних места, било да је споменик

према којем се Хоповачка црква из непознатих разлога називала и 'раваничком'. Оба питања, на која засад нема одговора, могла би навестити и померања у распореду моштију светих по црквама током њиховог налажења у Сентадреји” (18). Такође, разлоге за сразмерно велики број православних цркава проф. Стефановић види у томе што су три цркве, од осам изграђених након Сеобе, биле надгробне и вероватно су парохиијску улогу добиле по повратку моштију у матицу.

крстоликог облика (најстарији је из 1740. године, бр. 406), било да је уклесан, или да је посебно додат, што је одлика новијих споменика. Осим крстоликих, обликом се, као и натписом на предњој страни, издвајају срцолики споменици. Они се појављују у Угарској у првој половини 18. века, а раширили су се у другој половини тог века под утицајем аустријског барока, и израђивани су и кроз 19. век. Такође су касније клесани споменици у виду обелиска. Осим исклесаног крста, на неким се налазе христогорами, а на неким су фигуралне представе. Најстарији датирани споменик, који је откривен приликом последњих ископавања, јесте споменик Теодору абацији (или Абацији) из 1722. године (бр. 95). Најмање је датираних споменика из 18. века, а из 19. нешто мање него из 20. века, мада има доста оних без ознаке датума.

Веома важан поднаслов у студији „Саборно гробље” јесте „О језику натписа” (30–38), који даје допринос филологији и историји српског књижевног и народног језика. Језички материјал посведочен на надгробницима представља драгоцен извор за проучавање и праћење историје писма и графије (заступљености и смењивања црквене и грађанске ћирилице), за праћење фонетских и морфолошких језичких црта, смењивање језичких идиома у другој половини 18. века и у 19. веку (српкословенски, рускословенски, славеносрпски, српски народни језик), итд. Такође, са ових натписа ишчитавамо значајне податке за лексичка истраживања, нарочито ономастичка, с обзиром на то да су

на натписима били подаци о имену и презимену упокојеног, времену његовог рођења и смрти, често и о његовом занимању, титули и сл., а понекад и подаци о ономе ко сахрањује и подиже споменик.⁶ Развијенији и опширнији натписи представљају грађу за изучавање језика епитафа као стилског жанра.

Ова грађа посредно пружа културно-историјске, етнографске, социолошке и др. податке. Рецимо, на основу језика натписа може се пратити степен очувања идентитета и процес етничке и језичке асимилације српске заједнице у Сентандреји, затим, процес стварања грађанског друштва итд.

Утицај ширег културног амбијента утицао је и на појаву натписа на различитим језицима. У првој половини 19. века посведочени су мађарски, латински и немачки, а с краја 19. века – и руски. Неретко

⁶ Последњих година појавило се неколико текстова на основу овога материјала, чији су аутори приређивачи представљене монографије: *Сентандрејски епитафи*, Интервју са Наташом Вуловић, Маријом Ђинђић и Владаном Јовановићем, Епархија будимска, 16, Сентандреја–Будимпешта 2008, 32–34; Наташа Вуловић, Марија Ђинђић, Владан Јовановић, Данијела Радоњић, *Филолошка истраживања на српском градском сентандрејском гробљу*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, 74, Београд 2009, 309–314, Наташа Вуловић, Марија Ђинђић, Данијела Радоњић, *О називима за занимања, звања и занате на епитафима српског сентандрејског гробља*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, 76, Београд 2010, 131–136; Владан Јовановић, *О неким културолошким аспектима лингвистичких истраживања старих сентандрејских надгробних натписа*, Језик књижевност идентитет, Језичка истраживања, Зборник радова, Ниш 2009, 153–158.

се о угледном покојнику⁷ говори на више језика, од којих је један обавезно црквено-словенски или славеносрпски. У 20. веку има више натписа на већинском мађарском језику, потом и на руском, бугарском, и по један на немачком и француском. Што се писма тиче, наравно, најзаступљенија је ћирилица – црквена и грађанска (српска, руска и бугарска), али се срећу и споменици писани латиницом (само два из 20. века су на српском, а други су на страним језицима), али и један споменик на немачком, са натписом изведеним готицом.

Без обзира на сажетост и концизност језичких података, у већини случајева је могуће одредити тип језичког идиома на натписима и пратити њихово смењивање. Текстови прве половине 18. века носе језичка и графијска обележја српскословенског језика. Доминира једнојеровски систем, користи се лигатура за обележавање гласовне групе *ja*, графема *ћ* за /h/ у презименима, на месту *jata* налазимо изговорно *e*, среће се српска волакализација са *a* (*Павалъ*), треће лице множине презента често нема наставак *тъ* итд. Од краја прве половине 18. века (од 1740) и у другој половини овог века претежно су присутни епитафи на рускословенском језику. Неке њихове језичке одлике су следеће: писање дебелогa јера на крају речи и после сугласника, презимена на *-ић* пишу се са *-ич*, среће се графема *я* итд. Ова

традиција је присутна и у 19. веку, до његове седме деценије (последњи споменик је из 1868. године), а онда место уступа славеносрпском и српском народном језику. Из друге деценије 19. века сачувани су споменици на славеносрпском језику, исклесани грађанском ћирилицом. Славеносрпски натписи се јављају међу бројнијим рускословенским у првим деценијама 19. века, а у петој и шестој деценији они превладавају, али од тог времена расте и број натписа на српском народном језику. Најстарији натпис на српском народном језику је из 1835. године, а најранији исписан реформисаним правописом је из 1861. године.

Такође, на споменицима су свој траг оставили и клесари и трговци надгробним натписима (њих око 15). Рецимо, нарочито су у другој половини 19. века на овом гробљу били заступљени споменици које су израдили чланови породице Геренадаи, а у 20. веку је свој потпис на многе ставио Ј. Леви.

Након ове две студије и библиографских података следи срж монографије – „Натписи”, односно – 425 фотографија споменика и поред њих рашчитаних натписа. Споменици су означени бројевима, како би се могли идентификовати на приложеној мапи гробља на крају књиге.

Следећи текстуални део доноси начела издања натписа која су примењена у овој књизи. Наиме, њени приређивачи су тежили да, по могућности, сачувају оригинална писма, графију, правопис, донекле и облике писма (слогове), однос између малих и великих слова, оригиналну интерпункцију (без пратећих украса) и оригинални

⁷ Такође је, по сведочењу Јакова Игњатовића у његовим *Мемоарима*, српски језик био језик високих кругова и престижа.

распоред редова. На местима где је препознатљив, бележи се и редак „пајерак” (?). Сачувана је титла у случају означавања слова у бројној вредности. С тим у складу, натписи исписани црквеном ћирилицом у том су фонту и доношени, а коришћен је верзал и курент да би се што више приближио изглед натписа. Реконструкције су давале у загради, а словне грешке, које су могле бити очекиване јер клесари углавном нису били Срби, исправљане су у напоменама испод самог натписа. Сваки натпис је завршен тачком, без обзира на то што је на споменику нема.

Посебну вредност књизи дају регистри, који су тако конципирани и израђени да омогућавају коришћење споменичке грађе за праћења различитих језичких, али и нејезичких појава. Регистри су дати тематски, са по три списка, онако како је дато у рашчитаним натписима: ћирилицом, црквеном ћирилицом и латиницом, а поред регистарске јединице наводи се број (тј. бројеви) споменика у којима се она јавља. По својој природи, ови регистри су претежно именички: 1. Лична имена (482–485), 2. Презимена и очинства (485–490), 3. Упокојени свештеници (490–491), 4. Носиоци племићких титула (491), 5. Занимања, звања, друштвени положаји, титуле, чиновни, неке похвалне квалификације и установе (491–492), 6. Конфесионалне припадности, етници, кретици, насеља, области и земље (493), 7. Називи родбинских односа и породичних стања (493–494), 8. Клесари и трговци надгробним споменицима (494). Једино у регистру 5. и 6. налазимо и придевске лексеме. Облици лексема се наводе у свом канонском облику

– номинативу јединице, а уколико је на споменику та лексема потврђена у неком зависном падежу или номинативу множине, када је реч о апелативној лексици, подвучен је број споменика. Реконструкција је условна, јер од више номинативних варијанти неког имена имамо исте зависне падеже. Ови регистри погодни су за сагледавање, првенствено, антропонимије (на пример, који је однос народних, словенских имена и црквених, који су начини грађења презимена и очинства итд.), али и топонимије, тематских група речи, као што су родбински односи, занати и сл., затим за посматрање удела стране лексике итд. Свакако, текстови самих натписа требало би да подстакну и друга граматичка – фонетска, морфолошка и синтаксичка, као и лексичка и стилистичка проучавања (рецимо, не треба запостављати глаголе: којим се све глаголима исказује завршетак животног циклуса, који су све синоними за глагол *почивати*, колика је међузависност употребе тих лексема и типа језичког идиома којим је натпис исклесан итд.). Прикупљени натписи нуде релевантну грађу за дијахронијске језичке дисциплине.

Срж ове монографије још једном се даје и у одељку „Резимеи” (499–518), и то – осим на српском – и на мађарском, руском, немачком и енглеском језику, што ће књигу приближити и учинити доступном свима који су заинтересовани за српску језичку и културну баштину.

Књигу свакако употпуњује и фототипско издање студије Димитрија Е. Стефановића, „Епитафи у српским црквама и портама у Сентандреји” (521–540), која доноси описе епитафа, насталих

између 1731. и 1976. године, као и њихове фотографије.

Историји и стању сентандрејске некрополе аутори – проф. Димитрије Е. Стефановић, Наташа Вуловић, Марија Ћинђић, Владан Јовановић и Данијела Радоњић, пришли су као филолози и као лингвисти, али уз то је ова

књига донела и бројне информације из палеографије, епиграфије, историје, културне и црквене историје, а грађа из ње требало би да заинтересује и историчаре, историчаре уметности, етнологе и етнографе, социологе, и друге. Трудом приређивача сачувани су трагови бивствовања некада бројне и богате српске заједнице у Мађарској. Књига представља дуг прошлости и залог за будућност.

Марина Спасојевић

Љиљана Гавриловић, *Музеји и границе моћи*

Библиотека XX век (ур. Иван Чоловић), Београд 2011, с. 192.

Књига Љиљане Гавриловић – *Музеји и границе моћи* трећа је у низу коју је ауторка посветила истраживањима музеја и различитих аспеката музејског рада – теми која је код нас дуго била готово сасвим занемарена. Мада она на почетку истиче да се последњих година ствари на том плану ипак померају, да питања музеја постају атрактивна и за овдашње научнике, да се појављују нови текстови и нови приступи, неке веће, значајније књиге домаћих стручњака, пре свега историчара уметности и музеолога, још увек не постоје. Тиме је важније нагласити чињеницу да иза овога подухвата, коме је циљ – како пише у уводу – да допринесе „проналажењу бољих путева од музеја до публике, између онога што људе интересује и онога чиме се музеји баве”, стоји антрополошкиња. Могло би се рећи

да је баш управо Љиљана Гавриловић имала најбољу основу да напише једну овако добру музеолошко-антрополошку студију. Будући да је више година радила и као кустос у музеју, на најуспешнији начин је своје теоријско знање спојила са личним искуством, не посматрајући предмет истраживања са академске дистанце, већ као познавалац музејске праксе изнутра.

У десет есеја сабраних у овој књизи, ауторка разматра више сложених тема – од оних које се тичу односа између музеја и друштва, и политика идентитета, те с њима повезаних начина на који се схватају културно наслеђе и функција музеја, до преиспитивања места музеја у савременом свету и веза између музеја и популарне културе. Ту је и увид у разилажења и укрштања путева антропологије и музеологије

током развоја ових двеју дисциплина. Ауторка се такође бави настанком и историјом музеја, као и идеолошком улогом тих установа у процесу формирања националних држава, њиховом неодојивом повезаношћу са изградњом нације.

Сваки есеј се може читати и независно, као засебна целина, али питања која се у њима покрећу проистичу једно из другог, преплићу се и надовезују; одлично организовани и међусобно повезани, они чине јединствену и веома занимљиву причу.

Ту причу ауторка, разумљиво, започиње претечама музеја – кабинетима чуда или вундеркамерама, разноврсним збиркама необичних, егзотичних предмета, које су од почетка 16. века интензивно сакупљали богати људи, владари, племство. Мода јавних и полујавних збирки најразличитијих предмета (из далеких крајева и/или далеке прошлости) проширила се Европом веома брзо и била једно од средстава путем кога су богати колекционари показивали своју моћ и престиж. За потпуније разумевање настанка и развоја музеја, овој линији порекла, о којој пише Ј. Гавриловић, свакако треба додати и колекције, тј. галерије слика племићких породица (нпр. Дрезденска, Уфици, Медичи), као и колекције античких статуа (као што је, рецимо, била збирка настала у Ватикану већ почетком 16. века). Међутим, те збирке, које су на овај или онај начин биле отворене за јавност и које се могу сматрати првим музејима, нису имале неки општији, заједнички наратив, који би објекте изложене у њима повезивао у више или мање кохерентну причу. Са оснивањем Лувра, крајем 18. века, када су се под истим кровом нашле и античке старине и галерије слика,

долази до првог интегрисања и уређивања свих тих шароликих предмета према два основна критеријума – према земљама и према хронологији. Тако организован музеј постао је модел за све музеје који су настајали током 19. века. У сваком случају, кроз поставке свих великих музеја тада, артикулисана је (једна општа, заједничка) прича о прошлости западне цивилизације (Египат, Грчка, Рим итд). А потом, са настајањем националних држава, што је подразумевало и изградњу националног идентитета, патриотског духа и свести о припадности, почињу да се оснивају музеји чији су центар интересовања првенствено националне историје – локалне приче о локалној прошлости. Анализирајући улогу музеја као дела система општег образовања у изградњи нације, ауторка истиче разлику између нација држава заснованих на концепту нације-као-државе и оних које су засноване на концепту нације-као-културе. Овај потоњи, немачки принцип усвојен је и овде, приликом формирања српске државе у 19. веку. Примера ради, и Етнографски музеј у Београду, отворен за публику почетком 20. века, настао је на истим идејним премисама. „Он је”, пише Љиљана Гавриловић, „био јасан продукт (немачког) романтичарског истра-живања/утврђивања порекла народа, етничких и културних група, као окоснице дефинисања простора који ’припада’ једном народу и *вице versa*, што је у 19. и на почетку 20. века био један од основа за успостављање политичких граница између новооснованих националних држава у Централној и Јужној Европи. Тако је формирање и даљи рад овог музеја био интегрални део државног пројекта иако то никада и нигде није речено” (стр. 42). У том

контексту, Љ. Гавриловић се посебно критички осврће на до данас непромењено романтичарско виђење музеја у нашим условима – места које чува и излаже предмете традиционалне културе као аутентичне ознаке етничког идентитета и материјалне потврде етничког континуитета на територији, на петрифицирану свест музејских радника, стереотипну музејску понуду и заостајање за новим идејним токовима у свету.

За то време, на другом крају спектра, покрећу се сасвим нове теме. Расправља се о концепцији музеја у савременом свету, његовом месту и улози унутар новог политичког поретка, о прављењу нових изложбених наратива прилагођених реалностима данашњице, у којој се појам нације и националне државе мењају и губе на значају – траже се начини за конструисање нових прича које ће одговарати новој стварности глобализованог света. Да ли постоји опасност од нестанка музеја уколико се они не промене, као што стоји у једном прогласу УН? Одговор који Љиљана Гавриловић даје посредно, говорећи о односу музеологије и антропологије, укратко би гласио: музеји ће постојати, али ће се у њима уместо досадашње – на истој бази података, на истим колекцијама, на основу истог сачуваног наслеђа – причати нека другачија прича. У конструисању тих нових наратива она види значајну улогу антрополога (стр. 24).

Насупрот овоме, а управо као последица све веће повезаности света и спознаје о неповратној промени коју тај процес доноси, на многим странама се јавља све израженија потреба малих заједница за истицањем сопствених културних

традиција и посебности, како би се тиме одбраниле и сачувале од нестајања, или, тачније, како би те мале заједнице сачувале контролу над сопственом традицијом и њеном интерпретацијом. У међувремену се променио однос према тзв. примитивним народима, променио се међународни статус држава, преиспитује се колонијално наслеђе. Коначно, из свести о томе да је порекло музеја везано за колонијализам јавља се, са обе стране, како код потомака некадашњих колонизатора тако и потомака некадашњих колонизованих, нови поглед на предмете који се чувају у музејима на Западу. Тако, пише Љиљана Гавриловић у тексту *Нови живот мртвих тела*, у оквиру тог преиспитивања све чешће се чују захтеви за враћање артефаката из музеја у места њиховог порекла. Последњих година се, каже она, тражи, на пример, да се мумије Инка врате „наследницима” и „прописно” сахране, или да се уклоне са изложби. Да би удовољио таквим захтевима, музеј у Манчестеру је, рецимо, као вид нове политичке коректности почео да покрива мумије које излаже, желећи, како се наводи, да тела покојника третира са поштовањем. Предмет расправе су такође и маорске тетовиране главе, похрањене у неким западним музејима. Мишљења стручњака су око овог тренда подељена. Док Француска одбија да одговори на сличне захтеве, сматрајући сопственим културним наслеђем све што се налази у њеним музејима, како год да је тамо доспело, из британских и америчких музеја, као и из тридесетак дугих институција широм света, тетовиране главе, као делови тела покојника, враћају се или маорским племенима директно, или се пак смештају у

Национални музеј Новог Зеланда, у *свети простор* за окупљање.

Изнети примери указују на читав низ сложених питања која проблематизују политику музеја и с којима се они у новој констелацији односа суочавају. Једно од њих је и понекад претерано придржавање правила политичке коректности, путем кога, како Љ. Гавриловић примећује, може да се упадне у озбиљне замке. Указивање „дужног поштовања” мумијама изложеним у музеју, на начин на који је то учињено у Манчестеру, заправо се – каже она – сопствени, „хришћански поглед на свет пројектује уназад као свеобухватан и једино важећи”. Занимљиво је и питање враћања поменутих тетовираних маорских глава племенима на Новом Зеланду, које је, с једне стране, заиста на неки начин „враћање у културни контекст”, како сматра и Љиљана Гавриловић. Али, с друге стране, поставља се питање о каквом се културном контексту ту ради. Како се наслеђе маорских предака користи у музеју када преци такву институцију нису познавали, и шта је уопште појам *музеј* у односу на маорску културу? Ради се, јасно, о сасвим другачијем, новом културном контексту. Став неких музеја је да сви остаци млађи од хиљаду година треба да буду враћени наследницима. Међутим, питање је ко су „наследници”, која су значења таквог чина, да ли је уопште такав повратак могућ? Коначно, шта би се догодило када би се све што је у музејима вратило у места порекла? Где би се сачувала прошлост америчких Индијанаца, на пример, да елементи тих култура нису стављени у музеје, како би била упамћена да није *направљена* у музејима? Како би изгледало наше колективно сећање?

Вероватно најрадикалнији случај, који је изазвао и најширу полемику, представља захтев Грчке да се партенонски мермер из Британског музеја врати на Акропољ. Расправа око тога да ли колекција лорда Елцина, коју је он почетком 19. века, уз султанов ферман, изнео из тадашње Турске, представља отимање туђег културног блага или његово спасавање од даљег пропадања и заборава, траје и данас. С једне стране, оптужбе за преношење партенонског мермера у Лондон, које су критичари доводили у везу са политиком европског империјализма и колонијализма, нису без основа; у том смислу се и захтеви Грчке чини оправданим – благо потиче са њене данашње територије и представља важан део културног наслеђа и идентитета савремених Грка. С друге стране, тим захтевима се отварају нова бројна питања. Пре свега, како су данашњи Грци постали наследници античке традиције? Као што је познато, концепт хеленства уобличен је на Западу, а модерни Грци су почели да га прихватају и да се позивају на античке претке тек са стварањем националне државе у 19. веку. До тада је хришћанско грчко становништво везивало своју припадност једино за византијску традицију; остаци паганских храмова нису тој популацији представљали ништа више од камених остатака из неке далеке прошлости, међу којима су живели. Тек преношењем у Британски музеј, сви ти преживели фрагменти са грађевина, делови скулптура и фризови сачувани су од даљег пропадања и претворени у уметничка дела, постали светско благо, а Акропољ је од рушевине промовисан у историјски споменик непроцењиве вредности. Шта би било са тим споменицима да нису

завршили у Британском музеју, где су добили значење какво нису имали за средину из које потичу? Да ли би новонасталој грчкој држави ти археолошки остаци, све и да ништа није однето, значили ишта више него што су значили Турској, да јој споља, са Запада, није „убризган” антички идентитет? Питање је, такође, шта би се догодило када би све скулптуре заиста биле враћене у Грчку? Да ли би их у процесу реконструкције требало можда поново обојити, јер познато је да оригинално нису биле беле? Каква би нова слика антике тада настала?

Сличне примере који могу бити повод за озбиљну дискусију наводи и Љиљана Гавриловић, расправљајући о заштити нематеријалног културног наслеђа (посебно о Унесковом програму) и о често неочекиваним и нежељеним последицама настојања да се у процесима глобализације очувају права (малих) заједница на културне посебности. У коментару на гневну реакцију аборицин-ских заједница због тога што је на Зимској олимпијади 2010. године руски клизачки пар („неовлашћено”, „без дозволе”) за свој наступ одабрао аборицински традиционални плес, Љиљана Гавриловић увиђа: „Ако се право на чување нематеријалних аспеката самосвојних култура буде

тумачило као ’поседовање’, са ексклузивним правом коришћења и тумачења (...), то ће довести до укидања сваке идеје културног контакта која би требало да је у основи Унескове идеје културног диверзитета, па тако и Конвенције о очувању нематеријалног културног наслеђа” (стр. 170). Посебно се критички осврћући на актуелни Унесков концепт културе и заштите културног наслеђа, који „инсистира на истицању, чак продуковању различитости, а не евентуалних веза и сличности између култура”, ауторка своју причу закључује ставом који се као црвена нит провлачи кроз целу књигу: „Настојањем да се Конвенција о заштити нематеријалног наслеђа спроведе у пракси, ми стојимо испред врата која с једне стране имају прошлост, идеју строго одвојених култура и групно дефинисаних идентитета, а с друге стране глобализовани свет, флукутирајуће, вишеслојне и индивидуалне идентитете и бескрајно шаренило глокализованих културних форми. Инсистирањем на очувању само једне стране, можемо пропустити да упознамо и разумемо ону другу, ону у којој сви данас живимо”(стр. 172).

Мирослава Малешевић

Упутство за припрему рада за штампање у Гласнику Етнографског института САНУ

Гласник Етнографског института САНУ излази у две свеске годишње. Штампа се на српском (ћириличним писмом) и повремено на енглеском језику. Радови иностраних аутора могу бити објављени и на другим језицима и одговарајућим писмима. Рок за предају текстова за обе свеске је 31. децембар. Текстови се достављају секретарици редакције Марији Ђокић, у електронском формату (као Word документ), на електронску адресу: marija.djokic@ei.sanu.ac.rs

Гласник Етнографског института САНУ објављује само радове који нису раније објављивани и нису предати за штампу на другом месту. Категорије радова који се достављају могу бити оригинални научни рад, прегледни научни рад, научна критика и полемика, приказ, научна библиографија.

Сви достављени радови пролазе процедуру анонимног рецензирања од стране два компетентна рецензента које одређује Редакција. У случају да рад добије једну позитивну и једну негативну рецензију, Редакција одређује трећег рецензента. Аутори који добију условно позитивне рецензије дужни су да уваже примедбе рецензента или, уколико то не желе, да повуку рад из штампе.

У категорији оригиналних и прегледних научних радова, обим приложеног текста мора бити до 30 000 знакова, укључујући и напомене и друге прилоге. Научне критике, полемике и прикази могу бити дужи до 10 000 карактера. Врста и обим научних библиографија одређују се у договору са редакцијом и библиотекарима библиотеке Етнографског института САНУ.

Поред основног текста рукопис обавезно треба да садржи следеће:

- Име и презиме аутора, назив установе, адресу, електронску адресу и годину рођења аутора.
- Апстракт обима до 100 речи, кључне речи (до пет) и резиме обима до десет посто дужине рукописа.
- Резиме мора бити преведен на енглески језик. Уколико је текст на неком од страних језика, резиме се објављује на српском језику.
- Текстови на српском језику треба да буду куцани ћирилицом. Сви текстови се достављају у формату Word документа. Текстовете не треба посебно форматирати, него их спремити у дифолт (default) подешавањима које аутори имају на својим рачунарима. Наслови и поднаслови куцају се малим словима. Уз рукопис се предају и сви потребни прилози (илустрације, табеле...) у изворном формату. Посебно треба дати списак илустрација, потписе испод њих, те име и презиме аутора прилога.
- Уколико аутор има потребе да користи писма са специфичним словним знацима, обавезно треба да достави и фонтове које је користио.
- Графички прилози могу се доставити у електронском облику и то за цртеже обавезно као Line art у резолуцији од 600 dpi, а фотографије у резолуцији до 300 dpi. Ако аутор угради графички прилог у свој Word документ, обавезно мора доставити исти тај графички материјал и као посебне документе у формату tif, pdf или jpg.

Прилози се не враћају ауторима

Упутство за навођење референци коришћењем Чикаго стила библиографског цитирања (варијанта Author-Date)

Редакција издања Етнографског института САНУ определила се за коришћење Чикаго стила библиографског цитирања, који има две варијанте: notes and bibliography и author-date. Избор варијаната зависи од природе текста и коришћених

извора. У хуманистичким наукама у нашој средини последњих година се, због рационалности и прегледности, све више користи друга варијанта. Из тог разлога је она изабрана као начин цитирања и у Гласнику Етнографског института

У даљем тексту дати су примери за најчешће коришћене врсте референци. За више примера и детаљнија упутства потребно је консултовати штампано односно online издање The Chicago Manual of Style. У примерима који се овде дају најпре је наведен начин на који референцу треба наводити у списку литературе на крају текста (Реф), а затим начин навођења у самом тексту рада (Т).

Референце на крају текста треба да буду наведене писмом и језиком на коме су публиковане, с тим што након имена аутора и назива референце треба отворити заграду и у њу латиницом уписати име аутора, а назив референце превести на енглески језик.

Књига

Један аутор

(Реф): Prošić-Dvornić, Mirjana. 2006. Odevanje u Beogradu u XIX i početkom XX veka. Beograd: Stubovi kulture.

(Т): (Prošić-Dvornić 2006, 101–103)

Два или три аутора

(Реф): Кулишић, Шпиро, Петар Петровић и Никола Пантелић. 1998. Српски митолошки речник. Друго допуњено издање. Београд: Етнографски институт САНУ – Интерпринт.

(Т): (Кулишић, Петровић и Пантелић 1998, 78)

Четири или више аутора

(Реф): Навести све ауторе у списку литературе (Презиме Име, Име Презиме, Име Презиме и Име Презиме).

За цитирање у тексту: навести само првог аутора, а у наставку ставити и др. односно et al. (Т): (Anđelka Milić et al. 2004)

Приређивач монографије (аутор није наведен)

(Реф): Papić, Žarana i Lydia Sklevicky, prir. 1983. Antropologija žene. Beograd: Prosveta.

(Т): (Papić i Sklevicky 1983, 183–186)

Приређивач или преводилац монографије уз аутора

(Реф): Abeles, Mark. 2001. Antropologija države. Prev. Ana A. Jovanović. Zemun – Beograd: Biblioteka XX vek – Čigoja štampa.

(Т): (Abeles 2001, 322)

Поглавље или део књиге

(Реф): Rubin, Gejl. 1983. „Trgovina ženama – beleške o 'političkoj ekonomiji' polnosti“. U Antropologija žene, prir. Žarana Papić i Lydia Sklevicky, 91-151. Beograd: Prosveta.

(Т): (Rubin 1983, 101)

Поглавље прештампано из другог (примарног) извора

(Реф): Филиповић, Миленко С. 1991. „Ексоприк, миращија или приорац кроз векове: прилог познавања живота на селу код Јужних Словена.“ У Човек међу људима. прир. Ђурђица Петровић, 241–255. Београд: Српска књижевна задруга. Прештампано из Радови Научног друштва СР БиХ, XX (Сарајево 1963).

(Т): (Филиповић 1991, 251)

Уводник, предговор, поговор

(Реф): Петровић, Ђурђица. 1991. Предговор у Човек међу људима, Миленко С. Филиповић, vii-xxiv. Београд: Српска књижевна задруга.

(Т): (Петровић 1991, ix-x)

Репринти и преводи – навођење оригиналне године издања

Уколико се у референцама наводи репринт или превод издања, а аутор текста жели да наведе годину излагања првог издања, то чини у угластим заградама. У листи референци, ако један аутор има више референци, њихов редослед се одређује према години у угластој загради - од старијих ка новијим.

(Реф): Dirkem, Emil. [1912] 1982. Elementarni oblici religijskog života: totemistički sistem u Australiji. Beograd: Prosveta.

(Т): (Dirkem [1912] 1982, 362)

Електронска књига

За књиге доступне у више формата (штампани, online) цитирати онај формат који је коришћен. За књиге које су консултоване online навести адресу сајта, као и датум преузимања. Ако нема пагинације, може се навести наслов или број поглавља.

(Реф): Trifunović, Vesna. 2009. Likovi domaćih viceva: socijalni tipovi lude u savremenim vicevima. Beograd: Srpski genealoški centar. http://www.anthroserbia.org/Content/PDF/Publications/EB-41_VTpregledano.pdf (преузето 21. новембра 2011.) Доступно и у штампаном облику.

(Т): (Trifunović 2009, 43)

Чланак у научној публикацији¹

Чланак у штампаном часопису

(Реф): Милорадовић, Софија. 2009. „Музички жаргон младих (I) – Ледило свирка у Београду и гнањ веселуху у Москви.“ Гласник Етнографског института САНУ 57 (1): 27–50.

(Т): (Милорадовић 2009, 31–32)

Чланак доступан online

Укључите DOI број уколико постоји. DOI број је стални идентификациони број који када се укуца на адресу <http://dx.doi.org/> води директно до чланка. Ако нема DOI броја наведите само адресу сајта. Наведите датум преузимања.

(Реф): Pospíšilova, Jana. 2010. „Ethnological research of the city Brno: Stability and metamorphosis of Moravian metropolis.“ Glasnik Etnografskog instituta SANU 58 (2): 83–90.

http://www.etno-institut.co.rs/GEI/GEI_VLIII_2/pospisilova%20LVIII_2.pdf
Accessed November 21, 2011. DOI:10.2298/GEI1002080P.

(Т): (Pospíšilova 2010, 85)

Чланак у новинама или популарном часопису (штампаном или online)

Новински чланак се може навести унутар самог текста, без посебног навођења у списку литературе (нпр. „Као што пише С. Димитријевић у чланку 'Истраживачи на рубу егзистенције', објављеном у Политици од 3. јуна 2002., ...“). Уколико аутор жели да наведе чланак у литератури, то може да уради на следећи начин:

(Реф): Димитријевић, Сандра. 2002. „Истраживачи на рубу егзистенције.“ Политика, 3. јун.

(Т): (Димитријевић 2002, 9)

Уколико је наведен online извор, наводи се адреса сајта:

(Реф): Ђорђевић, М. 2011. „Српска уметност у Регенсбургу.“ Политика, 1. новембар. Приступљено 21. новембра 2011. <http://www.politika.rs/rubrike/Kultura/196225.sr.html>

(Т): (Ђорђевић 2011)

Ако није потписан аутор, цитира се наслов чланка:

¹ У случају да постоји више аутора, применити упутство као за књиге.

(Реф): „Италијански филм у Кинотеци.“ 2011. Политика, 23. новембар. Приступљено 24. новембра 2011.

<http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/196291.sr.html>

(Т): („Италијански филм у Кинотеци.“ 2011)

Приказ књиге

(Реф): Erdei, Ildiko. 2008. "Fashion, Difference, and Identity in Serbian Socialism." Review of the Aleksandar Joksinović. *Moda i identitet*, by Danijela Velimirović. *Etnoantropološki problemi*, 3 (3), 253–256.

(Т): (Erdei 2008, 253–254)

Необјављена магистарска теза и докторска дисертација

(Реф): Богдановић, Бојана Б. 2011. „Политика употребе простора у социјалистичком периоду на примеру Титовог Ужица.“ Докторска дис., Филозофски факултет Универзитета у Београду.

(Т): (Богдановић 2011, 64)

Рад представљен на научном скупу или конференцији

(Реф): Славец Градишник, Ингрид. 2011. „Култура и границе: застарели, корисни или суштински концепти?“ Рад представљен на Међународном научном скупу Етнографског института САНУ Културе и границе, Вршац, 6–8. октобра.

(Т): (Славец Градишник 2011)

Навођење више извора на истом месту

Ако се наводи више извора на истом месту, раздвајају се тачком и зарезом. Редослед може бити по значају, или хронолошки.

(Т): (Ђорђевић 1997, 129; Прошић-Ђворнић 2006, 101–103)

Навођење више радова истог аутора

Ако се наводи више радова истог аутора, у референтној листи се име аутора замењује троструком средњом цртом. Редослед референци се одређује хронолошки, од старијих ка новијим.

(Реф): Ђорђевић, Jelena. 1997. *Političke svetkovine i rituali*. Beograd: Dosije - Signature.

———. 2008. *Postkultura: uvod u studije kulture*. Beograd: Clio.

Ако исти аутор има више референци у истој години, оне се означавају малим словима - а, б, ц, итд.

(Реф) Nedeljković, Saša. 2011a. *Kultura i nasilje: pojmovi i paradigme*. Kruševac: Baštinik.

———. 2011b. *Kultura i nasilje. Antropološki pristup proučavanju naličja nasilja*. Kruševac: Baštinik.

(Т): (Nedeljković 2011b)

Поновљено навођење из истог извора

Уколико се исти извор у тексту наводи више пута заредом, референца се наводи после првог цитирања.

(Т): Pojam nasilja često se vezuje za pojam agresivnosti, ali se autori ne slažu oko toga kakva je priroda njihove veze. (Nedeljković 2011a, 68). Moguće je napraviti više tipologija agresivnosti (69). Erih From, na primer, u funkcionalnom smislu razlikuje dva tipa agresije svojstvene gotovo svim životinjskim vrstama: odbrambenu i grabežljivu agresiju (78).

Web site

Навођење веб сајта може да буде само у тексту (Нпр. „Као што је 19. јула 2011. било наведено на сајту Британског музеја...“). Ако је неопходно наводити га у списку литературе, онда треба, с обзиром да се садржина сајтова мења, обавезно

навести датум преузимања, или датум последњег уређивања сајта (ако постоји). Ти датуми се онда, у недостатку других, узимају као основа за навођење цитата.

(Реф): British Museum. 2011. „Lord Elgin and the Parthenon Sculptures.“
Pristupljeno 21. novembra.
http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/article_index/l/lord_elgin_and_the_parthenon.aspx
(Т): (British Museum 2011)

Блог текст и блог коментар

Текстови блогова или коментари на блогове могу да се наводе у тексту („У коментару који се налази у блогу Небојше Миленковића на сајту Блог. Б92 од 18. новембра 2011, ...“) и обично се не наводе у референтној листи.

Ако има потребе да се наводе у референтној листи, у случају коментара, наводи се само блог, а у тексту се помене да је у питању коментар. Датум на који се реферише је датум постављања блога.

(Реф): Milenković, Nebojša. 2011. „Elementarno telo Marine Abramović.“ Blog B92, Postavljen 18. novembra. Preuzet 22. novembra.
<http://blog.b92.net/text/19160/Elementarno-telo-Marine-Abramovic/>
(Т): (Milenković 2011)

Електронска или текстуална порука

Уобичајено је да се електронске или текстуалне поруке наводе у самом тексту (нпр. „У писаној поруци аутору од 1. октобра 2011. године...“), и оне се само изузетно наводе у списку литературе.

Ако је неопходно да се наведу, треба навести име и презиме пошиљаоца, врсту поруке и датум. У скраћеном навођењу у тексту, користи се термин „персонална комуникација“.

(Реф): (Петар Петровић, електронска порука аутору, 29. фебруара 2008).
(Т): (Петар Петровић, перс.ком.)

Комерцијалне базе података

Уколико је неки цитирани текст преузет из комерцијалне базе података, потребно је уз уобичајено навођење библиографске јединице навести назив базе података, као и референтни број текста (уколико постоји).

(Реф): Choi, Mihwa. "Contesting Imaginaires in Death Rituals during the Northern Song Dynasty." PhD diss., University of Chicago. ProQuest (AAT 3300426).

Instructions for Publication in the Bulletin of the Institute of Ethnography SASA

The Bulletin of the Institute of Ethnography of the Serbian Academy of Sciences and Arts is published in two volumes each year. It is published in Serbian (utilizing the Cyrillic script) and, occasionally in English. Papers by foreign authors can be published in other languages using the proper script. The deadline for submission of papers for both volumes is December 31st. Papers are submitted by e-mail to Marija Djokic, the secretary of the editorial board, and are to be sent as a Microsoft Word document to: marija.djokic@et.sanu.ac.rs

The Bulletin of the IE SASA publishes only papers which haven't been published earlier and haven't been submitted for publication anywhere else. The papers submitted can belong to one of the following categories: original research paper, scientific review paper, scientific critique or debate, review or scientific bibliography.

All submitted papers undergo a reviewing process by two expert reviewers appointed by the editorial board. In the event of a paper receiving one positive and one negative review, the editorial board appoints a third reviewer. Authors who receive

conditionally positive reviews are required to take into account the comments made by the reviewers, or, if they do not wish to do so, they can withdraw their submissions.

In the categories of original research paper and scientific review paper the text must not exceed 30 000 characters, including footnotes and other additional material. Scientific critiques, debates and reviews should not exceed 10 000 characters. The type and extent of scientific bibliographies are determined in accordance with the editorial board and the librarians of the library of the Institute of Ethnography of the SASA, respectively.

Aside from the basic content, the submitted paper must also contain:

- The full name(s) of the author, the name of the institution which employs them, the address of the institution and e-mail address of the author.
- An abstract (up to 100 words), key words (up to 5), and a resume which must not exceed 10% of the length of the text.
- The resume must be submitted in English. In case the paper is in a language other than Serbian, the resume will be published in Serbian.
- Papers in Serbian should be typed in the Cyrillic script. All papers are to be submitted as word documents. Text files should not be specifically formatted, the authors are encouraged to use the default formatting provided by their computers. Titles and subtitles are to be typed in lower case. All additional material (photographs, tables...) should be submitted along with the paper in their default format. A list of illustrations, captions which accompany them and the full names of their authors are to be supplied separately.
- In case the author has need of scripts/alphabets which utilize specific glyphs, the fonts which were used must also be supplied.
- Additional graphics are to be submitted as follows: drawings in the format of Line art, with a resolution of 600 dpi, and photos with a resolution of 300 dpi. If the author chooses to incorporate graphics into their word document, the same graphics must also be submitted separately as .tif, .pdf, or .jpg files.

Citing references using the Chicago bibliographic format of references (the author – date variant)

The editorial board of the publishing department of the IE SASA has chosen to utilize the Chicago bibliographic format of references which has two variants: notes and bibliography and author – date. The choice of variant depends on the nature of the text and sources cited. The Bulletin of the IE SASA requires the use of the author – date variant.

References should be cited using the language and script in which they were published. In cases in which the reference being cited is not originally in the Latin script, the list of references should contain the same reference written in Latin script in square brackets, beside the original. In such cases authors are to follow the rules of transliteration proscribed for the language in question (e.g. Bulgarian, Russian etc.).

In papers written in Serbian/the Cyrillic script, references should be cited following the alphabetic order of the Cyrillic alphabet, while papers in English/the Latin script should state references following the alphabetic order of the Latin alphabet.